

Priloga: Rzd-01-12-00005-01

Datum: 26.4.2012

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00008**

Ime enote: **Pisanje pirhov ob prazniku šempav**

Sinonimi imena enote:

Palbinski praznik

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

pisanje pirhov, sv. Pavel

Kratek opis:

Pisanje pirhov ob prazniku šempav poteka vsako prvo nedeljo v maju, ko se ženske iz Poljubinja in okolice zberejo in z rdečo barvo barvajo ter z različnimi motivi in verzi popišejo kuhana jajca. Njihova posebnost je izdelava zunaj velikonočnega časa.

Opis:

Na Žabijskem vrhu nad Tolminom je bila v 16. stoletju zgrajena cerkev sv. Pavla, zavetnika vasi Žabče in Zadlaz-Žabče. Odtlej v štirih okoliških vaseh (Poljubinj, Prapetno, Žabče, Zadlaz-Žabče) na prvo nedeljo v maju pripravljajo vaški praznik, imenovan šempav. Njegova posebnost so posebni šempavski pirhi. Znanje pisanja naj bi vaškim ženskam posredoval mojster, ki je poslikal cerkev sv. Pavla.

Pirhe so dekleta in žene običajno napisale v soboto pred praznikom šempav. Kuhana jajca so najprej popisala z voskom in jih nato pobarvala v bordo oz. višnjevi barvi, ki so jo dajale tako imenovane »treščice«, zdrobljen les listnatega drevesa pražiljke (braziljke; Caesalpina crista), ki raste v Braziliji. Kasneje je pražiljko zamenjala barva, pridobljena iz listov rdeče čebule, danes pa pirhe najpogosteje barvajo z industrijsko barvo za pirhe, za pisanje pa uporabljajo pisalke – »poglce« in peresnike s peresci.

Pirhi so popisani s krajšimi dvo- ali štirivrstičnimi verzi ljubezenske, šaljive, zbadljive, domoljubne ali drugačne vsebine. Dopolnjeni so z rastlinskimi motivi, ki so pogosto podobni motivom z vezenin. Med cvetličnimi vzorčki prevladujejo solzice, s katerimi so ženske v maju krasile Marijin oltar, pogost pa je tudi motiv srčka s cvetjem.

Popisane in okrašene pirhe so dekleta podarjala fantom na praznično šempavsko nedeljo. Z zapisanim verzom na podarjenem pirhu je dekle povedalo fantu, kaj si misli o njem, kaj od njega pričakuje ali kaj ji pri njem ni všeč. Pirhe so podarjale sorodnikom, znancem ali naključnim obiskovalcem tudi poročene žene in gospodinje. Zanje so bili zapisani verzi nekoliko drugačni. Govorili so o vrednotah in so imeli bolj spominski oz. domovinski značaj. S pirhi so se na ta dan obdarovale

tudi prijateljice. V spomin na domači kraj so jih dobile predvsem tiste, ki so odhajale delat v tujino. Otroci so na ta dan poslikane pirhe nesli v cerkev, tam so jih položili na oltar, jih med sabo primerjali in občudovali. Otroci in odrasli so se ob šempavu zabavali tudi z do danes ohranjeno igro pikanja pirhov. Podarjanje pirhov v današnjem času ni več povezano s podarjanjem pirhov deklet fantom, temveč gre za simbolično spominsko obdarovanje med posamezniki.

Od leta 2006 skupaj s Krajevno skupnostjo Poljubinj vsako prvo nedeljo v maju organizirajo prireditev Šempav. Na soboto pred praznikom v vasi Poljubinj pripravijo delavnico pisanja pirhov, ki se je lahko udeležijo vsi, ki želijo spoznati ta običaj. Naslednji dan sta svečana maša ter zabavno-kulturni program, katerega se udeležijo številni krajanji in drugi obiskovalci.

Datacija:

zadnja četrtnina 16. stol., prva četrtnina 21. stol., 2006

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **POLJUBINJ (TOLMIN)**

Opis lokacije:

Poljubinj, Prapetno, Žabče, Zadlaz-Žabče

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **404010** X: **116340**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00008.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Matjaž Krivec, 2010

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Tolminski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Goriški muzej Kromberk - Nova Gorica

Tolminski muzej
Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Izdelava šempavskih pirhov, povezana z dnevom blagoslova cerkve sv. Pavla, je posebnost v slovenskem prostoru. Sama tehnika krašenja jajc je najverjetneje povzeta po tradiciji krašenja velikonočnih pirhov, vendar je celoten praznik šempav svojevrstna, na zgolj nekaj vasi vezana tradicija. Pisanje pirhov je edinstvena oblika ljudskega likovnega izražanja in ustvarjanja ter svojstvena in redka oblika komunikacije, sporočanja in obdarovanja.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **26.4.2012**

Št.: **Rzd-01-12-00005-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-12-00005-11-01

Datum: 26.4.2012

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00008**

Ime enote: **Pisanje pirhov ob prazniku šempav**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **14**

**Danica Krivec s skupino žensk iz vasi Poljubinj
Poljubinj 87, 5220 Tolmin**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine)

S pisanjem šempavskih pirhov je mentorico in vodjo skupine žensk, Danico Krivec, pred mnogimi leti seznanila domačinka Pavla Leban (po domače Tápolova) iz Poljubinja, ki je običaj poznala in ga doma še vedno ohranjala. Poleg tehnike pisanja, ki ji jo je pokazala, ji je predala tudi veliko verzov, ki so jih nekdanje pisale na pirhe. Po letu 1990 je začela Danica ta že skoraj pozabljeni običaj podrobneje raziskovati. Obiskala je veliko starejših krajanek in zapisovala njihove pripovedi, dodatne informacije pa je skušala najti tudi s pomočjo različnih zgodovinskih in drugih strokovnih virov.

Leta 2006 je bila na njeno pobudo ustanovljena neformalna skupina žensk, ki danes ta že skoraj pozabljeni običaj predstavlja tudi na različnih etnoloških prireditvah ter v tiskanih in drugih medijih. V zadnjem času pa z organiziranimi delavnicami, ki jih po navadi vodi Danica Krivec, svoje znanje širijo tudi med osnovnošolce ter razne skupine odraslih.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **POLJUBINJ (TOLMIN)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **404203** X: **115605**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00014.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Dejan Krivec, 2010

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **26.4.2012**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-12-00005-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI